

ВПЛИВ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ НА РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 159.922.74

*Трембовецька Тетяна Василівна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Із стрімким ростом популярності Інтернету та віртуального життя, доступністю гаджетів, діти не набувають навиків реального спілкування, отримують спотворене уявлення предметів та явищ, повністю занурюються у віртуальний світ, який увібрав у себе масив інформації абсолютно непотрібної, подекуди навіть шкідливої для розвитку когнітивних функцій. Відповідно, наслідки такого процесу відображаються на формуванні мовлення сучасних дітей, які не тільки не засвоюють елементарної грамотності, але і все більше використовують у повсякденному житті сленг, нецензурну лексику та просторіччя. За статистичними даними результатів обстеження мовленнєвого розвитку дітей шестирічного віку в Україні зростає кількість молодших школярів з порушеннями мовлення, структура яких набуває все більш складного характеру. Недоліки мовленнєвого розвитку створюють труднощі вияву суттєвих ознак предмета і встановлення зв'язку між ними. Особливо яскраво порушення виявляються в операціях узагальнення і опосередкованого пізнання, адже порушення мовленнєвого розвитку відображаються і на розвитку мислення дітей.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Цю проблему вивчали багато вчених, а саме: Ж. Піаже, Л. Виготський, В. Штерн, О. Лурія, Н. Хомський, С. Рубіншейн, Т. Черніговська та інші. Аналіз наукових робіт показав, що мовленнєві порушення, впливають на розвиток когнітивні функції. Мовленнєві порушення заважають повноцінному спілкуванню, а, отже, і загальному розвитку дитини. І навпаки, добре розвинене мовлення є ознакою і показником високого рівня розумового розвитку. Воно допомагає накопичувати і уточнювати уявлення, формувати поняття, розвивати змістову сторону мислення. Одночасно з цим відбувається розвиток операційної сторони мислення, оскільки оволодіння лексичним значенням відбувається на основі операцій аналізу, синтезу та узагальнення.

У зв'язку з викладеним вище, проблема вивчення психологічних особливостей розвитку мислення молодших школярів з мовленнєвими

порушеннями є особливо актуальною на сучасному етапі розвитку психології.

Мета наукової публікації полягає у визначенні особливостей розвитку мислення дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна психодіагностика рівня розвитку мислення школярів пов'язана, передусім з роботами Л. Виготського, який увів до наукової психології концепт зон актуального та найближчого розвитку дитини і тим виявив систему розвитку як таку. Праця науковця „Мислення та мовлення” містить фундаментальні підходи до психодіагностики розвитку мислення дітей і є витоком відомої наукової школи (О. Леонтьєв, А. Лурія, А. Запорожець, Л. Божович, П. Гальперін, Д. Эльконін, П. Зінченко, Л. Занков).

Мислення займає найвищий щабель в переліку власне пізнавальних процесів. І якщо за допомогою відчуттів людина пізнає окремі властивості об'єктів навколишнього світу в образах сприйняття цілісного об'єкта, то мислення виявляється необхідним тоді, коли цих об'єктів недостатньо – виникає потреба встановити зв'язки, відношення між ними, або виділити їх істотні властивості. Відповідно, мислення так і визначають, як пізнавальну діяльність, що полягає у відображенні зв'язків і відношення між об'єктами навколишньої дійсності та їх істотними властивостями. Дане відображення узагальнене і опосередковане, тобто пов'язане з виділенням певних істотних властивостей, що дозволяють об'єднати об'єкти в категорії, відсторонитись від окремих конкретних об'єктів і процесів. Цікаво, що мислення людина вважає своєю відмінною особливістю. І тому, до зазначеного визначення, зазвичай, додається те, що характерне для мислення людини – воно озброєне специфічними ознаками, передусім мовленням, яке дозволяє здійснювати ті чи інші розумові операції.

Операції мислення розвиваються в залежності від віку людини і характеру вирішуваних завдань. В ранньому дитинстві мислення наочно-дійове, дошкільному віці з'являється наочно-образне мислення, в підлітковому віці набуває розвитку словесно-логічне мислення. Чим характеризується ці форми мислення?

Наочно-дійове мислення - це мислення на рівні безпосереднього сприйняття, коли виконання задачі здійснюється шляхом реальної фізичної дії з предметами, дитина розуміє такі поняття, як великий, маленький, вузький, широкий тільки в процесі зіставлення конкретних предметів. За наочно-дійового мислення дитина виконує розумові операції в дії: збираючи і розбираючи пірамідку, ставлячи один кубик на інший,

вкладаючи ляльку в колиску. В самому процесі цих дій вона розуміє, як співвідносяться окремі предмети і їх частини. Наочно-дійове мислення - це найбільш елементарна форма мислення, яка виникає в практичній діяльності, та є основою для формування більш складних форм мислення.

Наочно-образне мислення називається так тому, що при його використанні в процесі рішення задачі, відбувається зорове моделювання проблемної ситуації та оперування образами предметів. При наочно-образному мисленні вже реальні практичні дії з предметами для вирішення завдання не потрібні, людина оперує образами. Дана форма мислення домінує у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Вищою формою мислення є словесно-логічне, понятійне мислення - це мислення з опорою на поняття; в свою чергу, поняття відображає сутність предметів і виражається в словах, реченнях або інших знаках. В цій формі мислення людина використовує не предмети, або їх образи, а поняття, судження, умовиводи, з яких формуються різні міркування.

Словесно-логічне мислення, на відміну від попередніх форм мислення, повністю протікає у внутрішньому розумовому плані. Розвиваючись у підлітковому віці, словесно-логічне мислення є переважною формою мислення і у дорослих.

Згідно з концепцією свідомості дитини Л. С. Виготського, її вищі психічні функції формуються в спілкуванні з іншими дітьми та в спілкуванні з дорослими шляхом засвоєння знаків, які виникли в процесі культурно-історичного досвіду. Він здійснив істотний внесок в розвиток проблеми взаємозалежності мислення та мовлення. Вчений показав значення слова для психічного розвитку людини та її свідомості. Центральним моментом проблеми мислення й мовлення є питання про відношення думки до слова (Выготский, Л. С., 1982).

Значення слова є одночасно мовленнєвим та інтелектуальним феноменом. Мовлення за будовою не є простим дзеркальним відображенням будови думки. Думка, навпаки, перетворюючись в мовлення, перебудовується та видозмінюється. «Думка не виражається, але здійснюється в слові» (Выготский, Л. С., 1982). Враховуючи цю особливість слова, Л. Виготський вважав, що саме в значенні слова репрезентується єдність мовлення та мислення. При цьому вищий рівень такої єдності – мовленнєве мислення (Поваляева, М. А., 2002).

Л. Виготський виділяв такі фази породження мовлення:

- перша – це мотивація,
- друга фаза – думка,

- третя фаза – опосередкування думки у внутрішньому слові,
- четверта фаза – опосередкування думки в значеннях зовнішніх слів, тобто реалізація внутрішньої програми.
- п'ята – опосередкування думки в словах або акустико-артикуляційна реалізація мовлення (включаючи процес фонації) (Петровский, А. В., 1990).

Мислення, як психічний процес, відбувається в розумових операціях. Основний результат мислення – розуміння. До основних видів розумових операцій відносять порівняння, аналіз і синтез, узагальнення, абстракція і конкретизація.

За участю мислення відбувається аналіз та узагальнення мовних закономірностей. Після злиття мовлення й мислення починається засвоєння мовних закономірностей, будучи не тотожними й такими, що мають різні генетичні корені, вони нерозривно пов'язані. Мовна діяльність виступає засобом зв'язку між зовнішнім (фізичним) та внутрішнім (психічним) сторонами будь-якої діяльності. За допомогою мови здійснюються процеси інтеріоризації та екстеріоризації. Мовленнєва діяльність оперує словами. Слово має значення й особистісний смисл. Ці особистісні смисли та лексичні значення формуються в процесі пізнання дитиною навколишнього світу і, перш за все, під час становлення та реалізації її предметної й предметно-практичної діяльності.

Як система словесних знаків, яку людина використовує для мисленнєвої діяльності, мовлення охоплює слова, у яких поєднано значення і звучання. Відповідно, розвиток мислення дітей, які мають мовленнєві порушення, відбувається з певними особливостями, а саме: проявляється у бідності логічних операцій, ускладненні інтелектуальних дій, звуженій можливості до опанування символами.

Образне та понятійне мислення дітей із порушеннями мовлення, порівняно із нормотиповим розвитком, набувають специфічних індивідуальних особливостей, що проявляються у зниженій швидкості, низькому рівні точності засвоєння й формування понять, у збіднених процесах створення й оперування образами.

Діти з різними порушеннями мовлення часто відмовляються від мовленнєвого контакту, маскуючи таким чином свій недолік. Хоча, в процесі ігрової діяльності вони охоче спілкуються з дорослими. Проте, гра у дітей з мовленнєвими порушеннями характеризується недостатньою структурованістю мовленнєвої діяльності.

Висновки. Мовленнєві порушення негативно впливають на розвиток і функціонування мислення у дітей. Мислення дітей із порушеннями мовлення характеризується бідністю логічних операцій, зниженою здатністю до узагальнення і абстракції, низьким рівнем мисленнєвого аналізу, синтезу та абстрагування.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні психологічних особливостей розвитку мислення дітей з мовленнєвими порушеннями в залежності від розвитку мовлення.

Список використаної літератури:

1. Виготський, Л.С., (1982), Собрание сочинений: в 6-ти т. под ред. Давыдова, В.В. – т.2: Проблемы общей психологии., Педагогіка, Москва, 504 с.
2. Поваляева, М. А.,(2002), Довідник логопеда,«Фенікс», Ростов-на-Дону, 448с.
3. Петровський, А.В., Ярошевський, М.Г., (1990), Психологія: Словник. Політвидат, Москва,494 с.

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ОСНОВІ ОСМИСЛЕННЯ
ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ВИМІРУ СВОБОДИ ВИБОРУ**

УДК:378.147:796.011.3

Федорець Василь Миколайович,

*кандидат медичних наук,
старший викладачкафедри кафедри психолого-педагогічної
освіти та соціальних наук,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

*«Людина конструює себе сама,
а рішення це – атоми буття, яке створюється людиною»*

І. Ялом

Актуальність проблеми. Наявність в Homo Educandus (Людини, що навчається) екзистенційних та психологічних передумов до реалізації свободи вибору, вміння робити вибір, а також психологічна здатність до прийняття власних осмислених рішень нами розглядається в системі координат екзистенційного здоров'я (англ. Existential health) (Sigurdson O.,2016) і психологічного здоров'я. Проблема вибору і здатність його здійснювати є значимою також в контексті зрілості